

Gavora, P.

Výzkum životního příběhu: učitelka Adamová.

Pedagogika, roč. 51, 2001.

Úvod

Případová studie učitelky rámcovaná jejím životním příběhem. Jedná se zde o kvalitativní výzkum, charakteristický dlouhodobým a intenzivním zkoumáním, malým souborem zkoumaných osob a zde i partnerským vztahem mezi výzkumníkem a zkoumanou osobou.

Cíle výzkumu

Cílem výzkumu bylo zrekonstruovat profesní vývin jednoho učitele, se zaměřením na přezkoumání jeho osobních a profesních zkušeností a na analýzu faktorů, které ovlivňovali jeho názory a jednání. V této studii je použit teoretický přístup interaktivní socializace. Socializace učitele představuje procesy, kterými se jedinec stává členem society učitelů. Osvojuje si normy, hodnoty a způsoby jednání charakteristické pro danou profesi. Interaktivní socializace zdůrazňuje to, že tento proces probíhá jako současný vliv vnějšího prostředí, v interakci s jinými lidmi, za daných kulturních a materiálních podmínek.

Sběr dat

Data k zpracování výzkumu byla sbírána formou vyprávění učitelky autorovi. Jejich setkání proběhlo několik, zpočátku začala učitelka vyprávět o svém dětství a postupně chronologicky pokračovala. Výzkumník se snažil linii vyprávění nepřerušovat, otázky kladl pouze když si chtěl objasnit méně zřejmá místa. Celé vyprávění nahrával na diktafon a poté přepisoval.

Analýza dat

O analýze dat píše autor, že měla induktivní charakter. Při vícenásobném čtení textu, hledal autor přirozeně se vyskytující segmenty textu, které reprezentovali významné jevy ve vyprávění učitelky (osoby, vztahy, situace, události atd.). Pokud měli společného jmenovatele, integroval je do vyšších celků, interpretačních kategorií a hledal spojení mezi nimi.

Interpretace

Pro interpretaci hledal autor ve vyprávění učitelky tzv. „průřezové kategorie“ tedy takové které šly napříč jejím životem. Soustředí se zejména na sociální a osobnostní vlastnosti učitelky. Ve zprávě uvádí jen kategorie, které souvisí s řízením školy a nebo s jejími osobnostními vlastnostmi.

Rolové vzory – významné osoby, které sloužili jako model pro učitelčino rozhodování, konání a jednání. Tyto vzory mohou sloužit jako pozitivní impuls, jako inspirace, nebo jako negativní model, jako odstrašující příklad. Pro učitelku Adamovou byl jedním z prvních takových vzorů paní učitelka na základní škole, o které se vyjadřuje jako „strašně milá, zlatá, dobrá paní“. Dalším vzorem pro ni byl ředitel školy, na které působila jako jeho zástupkyně. Autor zde interpretuje přijetí vzoru jako ztrátu neutrality a snahu se těmto vzorům vyrovnat.

Přijetí komunitou – při nástupu do školy nejde jen o využití získaných zkušeností, řízení třídy či práci s učivem, ale i vstup do nové komunity, která má své vlastní pravidla. Například při příchodu na první školu ji bylo přímo řečeno, která místa ve sborovně jsou určena pro služebně mladší učitele, což byl jakýsi obraný manévr pro „veterány“, kteří nejspíš můžou „novice“ chápat jako jakési potencionální nebezpečí svého postavení.

Konstrukce suverenity – učitelka Adamová velmi silně reflektovala samu sebe, neustále se hodnotila a snažila se zdokonalovat. V předprofesní etapě svého života jí hlavně šlo o zvládnutí vystupování mezi lidmi. Podle jejích výroků si však připadala vnitřně velmi nejistá.

Pracovní etika – doménou paní Adamové byla tvrdá práce, často vyúsťující do sebeobjevování. Žádné činnosti se nevyhýbala a nedokázala se šetřit. Vůči podřízeným byla otevřená. Nenabízela partnerství, ale spolupráci. Svoji autoritu budovala na přísnosti. Kulturu školy vidí jako kulturu výkonu, zajímá ji úspěch a reputace.

Učitelé – pro paní Adamovou byli učitelé „oni“. Ale nemluvila o nich v generalizujícím smyslu, ale jako o konkrétních učitelích své školy.

Závěr

V této studii se autor pokusil popsat nejen profesní profil jedné učitelky, ale také demonstrovat jak je svázaný s jejím soukromým životem, sociálními a kulturními podmínkami. Ukázal jak její osobní vlastnosti spolupůsobí s vnějšími podmínkami. Naznačil, že učitel není jen produkt vysoké školy, svého ředitele, kolegů atd. ale do značné míry je produkt sám sebe.

Autor nám zde představuje životopisné vyprávění jako metodu výzkumu, ale sám jej také navrhuje jako nástroj vzdělávání budoucích učitelů.